

SLÁDEK JOSEF VÁCLAV

BÁSNĚ¹

OBSAH

Na oceanu

Jiskry na moři

Má matička

U Michiganu

V pralese

O štědrý večer

Hrob v pralese

Kozák

Nezdara

Na hrobech indiánských

Pomník Indianův

Zastesknutí

Bratřím v dáli

Do dáli

Tobě

Z irských melodií

I.

II.

¹ Převzato z: Sládek, Josef Václav, *Básně*, Praha 1875 (redakčně upraveno).

Před trónem

Bratři

Bitva

Je malá ta má otčina

Neuměl bych zapomenout

Láska

Život

Písař

Osud

I.

II.

Anděl smrti

Jen usni tiše

V lese

Sudná hvězda

Pojďme spat

O něčem přemýšlím

Jdi spat

Za hory slunce zapadá

U obrazu dítěte

Mé obcenstvo

Nenaříkej

U potoka

Mé písně

I.

II.

Modli se za mne

A láska má tě neděsí?

Vždyť jsem tomu chtěla

Mé drahé E.....

Loučení

V upomínku

I.

II.

III.

IV.

V.

VI.

VII.

VIII.

IX.

Nechte mne být

Jen v bol a pláč

Odříkání

Útěcha

Doslov

PAMÁTCE

MÉ DRAHÉ VĚRNÉ ŽENY

EMILIE.

(OBIIT XIX. AUGUSTI A. MDCCCLXXIV.)

Ten krásy plný svět,

ten život plný běd,

to všechno jest jen zdání —

a kdo mi poví z lidí,

proč jedněm k štěstí vidí

a jiným se ten sen být ku zoufání? —

Na oceanu

Polšeré noci, mlhavé noci

na oceanu, na oceanu;

z večera k ránu, mlhavé noci,

hleděl bych do vás na oceanu.

Na oceanu ticho je všude,

jenom ta vlnka tajemně šumí,

jenom v tom srdci divně to hude.

Slyšíš ten šumot? Či kdo rozumí?

A jak to srdce prudčeji bije:

Rozumím, rozumím, hoj jak se žije

tam v oceanu, tam v oceanu?

Hučely vody v mlhavo noci:

„Smutně je v podmoří, mrazně a temně“

„Smutněji, mrazněji, temněji ve mně!“ —

„Svou tedy rozsvětli noc v naší noci“ — —

Polšéré noci, mlhavé noci

na oceanu, na oceanu

z večera k ránu

hleděl bych do vás, mlhavé noci,

až byste mne vylákaly do oceanu.

Jiskry na moři

Je noc a loď má na moři,

té pláni černosklenné;

jen hloub' když boky zaoří,

na tisíc jisker zahoří

po vodě rozperlené;

ty hasnou — zas je temno.

Lod' letí — ticho; po boku

to sýká jenom v hluboku.

To nesýká, to vyptává

se na mne vlna zvědavá,

to vlna lodi šepce v sluch:

„Jaký to jede divný druh?“ —

„Já nejsem žádný divný druh,

mnohý jen bol mi dal pán bůh

a jaký, lod' ti nemůž' dít,

to musíš zpět mi domů jít

a domov můj tak v dáli je —

jak, má panenko, tam ti je?“

Má milá sedí v komoře

a myslí dálné na moře;

a hledí v nebes pokraji,

jak hvězdy tam až padají.

A když se hvězda svíří v pád,

mne pozdravuje na stokrát

a při každíčkém pozdravě

zatřpytí v hvězdy záplavě

se slza v černém oku.

A tak co večer sedí tu,

co posléz v hvězdném zákmitu

po jejím dlel jsem boku,

a tomu již dvě roků. —

A neví oko nižádné,

co hvězd do moře zapadne,

a neví nikdo ve světě,

jak dvě se očí uhněte

za takových dvě roků.

Napadlo hvězdic do moře,

má loď tak mnohou vyoře,

já hledím, jak to prýská;

a když se hvězda zatřpytí,

na tisíc slzí osvítí,

pak hloub' je na vždy shasí

a loď má dál jde v temno.

Má matička

Po dalekém moři

táhnou plachty bílé,

provází je vítr z břehů

na daleké míle.

Pluje bílá loďka

černotmavým mořem,

jen se vy mi neutrapte,

má matičko, hořem.

Má matička doma

jak jen lehá, vstává,

div že sobě nevypláče

oči do krvava.

Má matička stará

pláče jenom z ticha,

ale i přes dálné moře

srdce ji doslýchá.

Slyš, matičko, vítr

někdy plachty strhne,

a to tvoje naříkání

srdce mi utrhne.

U Michiganu

Hučí vlny jezera

do tmavého večera.

Oj, nech sebe víc si hučí,

bouř' v mých prsou nepřehlučí

z vln těch nikterá.

Z večera, z večera

hvězdy svítí do šera.

Oj, něch sebe víc jich svítí,

tmu v mých nádrech neroznítí

z hvězd těch nikterá.

Z večera bezsměrá

duše klesá do šera.

Či přec někdy svít v ní splane?

Zeptej se té potřhané

hvězdy v hloubi jezera.

V pralese

Je večer mrazný, mrazivý

a nebe mraky zavíjí,

jen časem pablesk zářivý

na bílou padá prerii.

Měsíce pablesk zářivý

jen chvílí prorve nebesa

a na prerii zakříví

se klikatý stín pralesa.

A na pokraji v pralese

shasíná oheň umdlený,

jen v mžik, když větrem vzedme se,

zář rudou vrhá na kmeny.

A chvilkou svane s jehličí

kus sněhu vítr do louči —

dopadne — oheň zasyčí

a dým se vschoulí v kotouči.

Zas padne louč a vyplaší

z popele jisker záplavy

a kouřem divné povznáší

se ku haluzím postavy.

Ty v klenbu když se povztýčí,

povzdechne haluz borová:

či zadul vítr v jehličí

či dálný stesk to z domova?

Tak z lehoučka, tak pozvoli,

tak zdušeně, tak z hluboka,

že až to v srdci zabolí

a slza vstoupá do oka.

A zdá se, jak by pomali

až nebes tíhly ku krovu

a zdá se, jak by lákaly

tam nazpět, nazpět k domovu.

V ten rodný, drahý dálný svět —

poslední uhel shasíná

a myšlenky jdou v let a v let

a chodec znaven usíná.

O štědrý večer

Je štědrý večer; oblohou

se bílý měsíc zaskvívá,

sníh zmrzlý praští pod nohou

a mrazný vítr zavívá.

A pusto kol je u lesa;

zde večer — tam již půlnoční,

zde praská strom jen v nebesa,

tam zvučí píseň vánoční.

Či neslyšíš, jak plně tóní
jak dojemně to do šera,
že za takého večera
se zasteskne až srdci po ní,
a třeba srdce bylo v kusy
v tu vánoční přec vpadnout musí?

Jen dál, ty chorý můj příteli,
ač zpívat nám již těžká věc,
tam kostelík je osamělý,
vánoční zpívat musíš přec.

K nebesům pne se vížka nízká
a u ní stín jak černý kříž,
okny se záře svící blýská,
a píseň zvučí blíž a blíž.

Což svíce to? — to divně svítí,
což píseň to? — to divný vzdech:

v oknech se chvějný měsíc třpytí,

a vítr šumí po hrobech.

A ticho zas, jen srdce bije:

Stůj hochu, nejsme v zemi snů,

zde není doma poesie,

zde mrtvý má jen k snění chvíli

a s ním jen vítr půlnocní

si z ticha šepce vánoční.

S půlnocním větrem tich a tich

si mrtvý píseň odřikává

a na hrob klesá chodce hlava

a chladí se o mrazný sníh.

A nade ním v měsíčním svitu

rozpíná křídla anděl dumy

a nebes modrém po blankytu

jej odnáší kde moře šumí

a dále ještě za mořem

až v dálnodálnou rodnou zem.

Zas k nebi pne se vížka nízká

a u ní strmí černý kříž,

zář ohnivá se z oken blýská,

v akordech zvučných blíž a blíž

zní mocně píseň vánoční.

A v kostele tam svíce planou

a svítí na mši půlnoční

a na lid s duší rozkochanou;

či na koho též s rozplakanou?

V dubové, hnědé stoličce

s skloněnou hlavou žena klečí,

či slyší zpěv ten zvučící,

či kněze zbožné slouchá řeči?

Zavanul anděl perutěmi

a měkké vzal ji do náručí

a zdá se jí, že moře hučí,

a zdá se jí o cizé zemi

a v té — však slyš, co chví se z retů,

slyš, jak ta slza k zemi kane:

„Ochraň mi dítě v cizém světě,

ochraň mi dítě, mocný pane!“

A vedle matky děvče mladé

si oči kryje do stínu

a k drvu horké čelo klade

a tiskne ruku matčinu.

Zavanul anděl perutěmi

a jako mlhu odvál sen

a na hrobě jen tichý sten

a chodec z mrazné vstává zemi.

A k nebi pne se vížka nízká

a měsíc chvějnou se září

se v kostelíka oknech blýská

a v zmrzlé slze na tváři.

Hrob v pralese

Mou ženu v pralese mi pochovali,

kde mladá haluz praská pod vývratí,

kde paprslek se slunce na vždy tratí,

tam mladou ženu mou mi pochovali.

Má mladá žena v zimném hrobě dřímá,

kde nad osykou sklanou vítr kvílí

a hlava moje div mi nesešílí;

mně puká srdce, ale ona dřímá.

Jen ještě jednou přitisknout tě k srdci

a zulíbat ty věrné oči zvolna,

jen ještě dít, jak ztráta tvá mi bolna

a vyplakat si duši na tvém srdci!

Vrcholy stromů zaburácel víchr

a zahnal zpět mne zas v tu lidskou bídu,

má drahá žena dřímá ale v klidu;

jí v chladný hrob již neburácí víchr.

Kozák

Již slunce dávno zašlo,

a šero na blankytu,

jen ještě k západu je

prerie v polosvitu.

Tu tam již hvězda bledá

z večerní mlhy pluje:

to doba unavení,

to tichá chvíle snů je.

I kůň již kráčí zvolna

a staví zas se travou,

snad by nezbudil ze snů

mne, mou co kráčí hlavou.

Zařehtal kůň a v šeru

se jezdec zjevil u mne,

kůň kráčí též tak zvolna,

jezdec sní též tak dumně.

„Ký druh,“ to zazní s koně

a tvář se kloní v šeru,

„„kdo takto volat umí,

dnes víc než bratr věru.““

„Bud' zdrav mi, bratře milý,

již po bratrském zvuku.“

Seskočili jsme s koní

a tiskli jsme si ruku.

„Jak, bratře, sem jsi zbloudil

tak dálně do pustiny?“

„„Já z Čech jsem bludný zpěvák.““

„Já kozák z Ukrajiny.“

A sesedláni koně

celdenní po unavě,

a kozák rozžal oheň

i ulehli jsme v trávě.

A každý povídá, co

mu nejvíc srdce tíží,

on o spoutaném Dněpru,

já o Vltavě v mříži.

A kozák pokuřuje,

až čelo dýmem v stíně,

že není už jak bylo

v té rodné Ukrajině.

A že už tomu dávno,

co nechce býti lépe,

a pěl divokou dumku

hetmanu o Mazepě.

A dopěl divou dumku

o Petru, bílém cáři,

a z lulky prýská oheň

a z oka jiskry září.

A povídá, jak dumky

jím doma zpívat brání,

aby tu rodnou matku

snad nezbudili z spaní.

A v cizinu jak cizou

je posílají cáři,

aby tu rodnou matku

nemohli zlíbat v stáří.

A jak poslány čty

až sem po cářském slovu

a krev co vydobyla,

že cář dal za kus kovu.

Jak on a koník syti

té cářské služby hany

si povyjeli raděj

ty volné na buřany.

A jak je jim tak volno,

když koníku bok stiská,

však po buřanech doma

že přec jen se jim stýská.

A jak, když slunce spadá,
mu v domov pozdrav dává
a vzhází-li, jak ptá se,
či matka ještě zdráva?

To slunce ale, slunce,
že nerozumí žali,
a že by raděj zhynul
už v daleké té dáli.

A rozplakal se kozák
tak jako děcko malé
a horké slzy pily
ty uhly rozháralé.

„Pro taký bol, kozáče,
útěchy není v slovu“ —
a tisk’ jsem ruku k srdci

i ruku kozákovu.

A večerní když hvězda

kruh změřila až k ránu,

zas rozejeli jsme se

a každý v jinou stranu.

A po jezdcí ni stopy,

když slunce vzešlo znovu,

však z dále zaslech' houknout

jsem pušku kozákovu.

Nezdara

Sivého buku houští pod praletou

v bořivé zemi jáma zapadlá;

a nad ní kořeny se v mříže pletou

a mech a ostružina uvadlá

se svírají jak víko nad truhlou.

„Bohdejž už dopadlo,“ děl druh můj starý,

„a jasan vryl se v půdu utuhlou
a nepustil, co dole chytí v spáry
před soudným dnem!“ Pak drsně: „Brachu vari!“
„„Co jest?““ — A on jen vlek’ mne z huštiny,
až stanuli jsme lesa na pokraji.
„Prokleté,“ děl pak, „houšť ta věci tají
a k pochopení, mním, jste ještě mladý,
co skrvavené značí šediny.“
„„A dál?““ — „Já nic, jen jediný muž tady
by vyprávět směl vám tu příhodu,
to jest, když měl by chuti k odchodu
tam, kde už ani zmije nevděku
nemůž znov’ zabít srdce v člověku.
Však starý muž je dosud jako buk,
jejž vidíte tam u té farmy čnět,
třeba mu hrom již střískal mnohou sněť
a mnohou schromil nezvedený kluk.“

Zimní večer; sníh se jen

chumelí a bělá

tam, kde stojí u lesa

farma osamělá.

Sníh se kupí u vrátek,

u oken i práhu;

nikdo — z blízka, z daleka

nenajde sem dráhu.

Na okénku zamrzlém

stín a zář se mění;

v jizbě smutno, ticho tak,

jako po vymření.

U ohniště stařena

ruce v klínu svírá,

hledí jako v mrákotě

do prázdného čira.

V koutě, sotva vidět jej

dýmu pro oblaka,

sedí starý, naslouchá,

kyvadlo jak cvaká.

„Ani tomu hosti dnes

nezdá se být radno;

nemyslíte, pantáto,

že tu trochu chladno?“

Starý dýmá těžko dnes,

neví, kde to vězí;

myslí tak dva zavaté

v lese na pařezy.

„Neslyšíte, pantáto,

jak to praští v buku?“

„„Eh — to jenom v krbu tak

z bukových těch suků.“““

„Nezdá se vám, pantáto,

už po kolikáté,

že to ťuká na okno?“

„„Pořád něco máte.“““

„„Daleko ni široko

živá duše blízka,“““

myslí však: „„Už zas se jí

po tom mrtvém stýská.“““

„Aj tedy přec, ač zavato,

tím vzácnější jsou návštěvy,

což neřekla jsem, pantáto,

že na okénko ťuká to?“

A starý vážně: „„Toť se ví!“““

Ten samovárek s komína
si s větrem kloktá, šveholí,
že cizina je cizina,
však s někým když se vzpomíná,
že s pola tak to nebolí.

A větrové když zaduli
dvé ptácat v moře z domova,
že k sobě se tu přitulí
a druhu soudruh stonulý
pod křídlo hlavu uschová.

A srdce k srdci přiletí
i v zármutku i veselí
a v pevném jsou si objetí,
kdož doma jako zakletí
by úsměv k sobě neměli.

A vítr hučí s komína

a samovárek klokotá:

„Jste divná mi to družina,

když pojí vás jen cizina

a doma jste si cizota.“

„Aj to je tedy vaše písnička?

No každý člověk nějakou tak složil,

jeden to píše, druhý to jen prožil

a vaše hezky v spaní uhýčká.“

„Má stará tam již klímá u plotny

a snad si ve snu také něco skládá,

vy v bdění sen a ona ve snu ráda

si v píseň mění život lopotný.“

„Má každýt' už tak vlastní způsobu;

víc nemá jich pro žití času zpívat

a rádo se, když vidí den se stmívat,

s tou němou písni vkrade do hrobu.“

„Kéž bůh je snů tam těžkých ochrání,

a dá jim poklidu po těžkém dílu

a těm, kdo živi jsou, kéž popřál sílu,

by nestrhla je tíseň v zoufání.“

„Bývajíť kruté lidské trampoty,

však člověk snese k nevěření mnoho

a trpčít? Nač? Má každý dosti toho

a v lidském bolu není novoty.“

„Konečně člověk všemu uvyká,

jako ten pahejl v lese osamělý

a ten i není opuštěn tak celý,

když přátelská jej haluz obmyká.“

„A my jsme stáli věrně u sebe

v modlení, práci, bouřlivu i klidu,

i krvavý když blesk ji zbavil vidu

a o pomstu pak zahřměl do nebe.“

„A já ji držel rukou schromenou —

No když jsem začal, dopovím to zkrátka:

já seděl tady, tam seděla matka,

jen puška tam nebyla nad stěnou.“

„A venku bylo zrovna jako dnes

a v domě ještě více zasmušilo;

on matce děl — již nevím, co to bylo,

a já mu řek', že nevděčný je pes.“

„A on se zved' a vyšel ze dveří

a v domě bylo ještě pošmurněji

a matka slouchá s pláčem po kročejí,

když nevrací se ani k večeri.“

„Ty ženské všechno pláčem vynutí

a člověk nemá srdce nad kamení;

dím: Jsme mu v cestě, mlád je, snad se změní.“

A ona: „Bůh mu dá snad vnuknutí.“

„V tom zablesklo se jizby do šera

a ráno našli v krvi nataženu,

ji zde, mne tam — však musím zbudit ženu,

zas nějaká ji mučí příšera.“

A od kamen to zní, zda ze spaní?

„Živým dej, pane, v utrpení sílu

a ty, kdož ulehli po hříšném dílu,

milostí svou snů těžkých uchrání.“

„Aj vždyť jsem řek’, že za to duši dám,

když ze starého slůvka vyloudíte,

kdo, co a jak — nuž, dopovím to sám

snad někdy, jestli dál to nepovíte.

A kdyby se i dále povídalo,
s takými věcmi pochodíte málo.
Co najde kdo v těch všedních dějinách?
Vždyť děti sobě každý vychovává
a pomůže-li někdy z nedočkava
tátovi které za hřbitovní zídku,
když neklidí se, jak se zlíbí kvítku,
přečtem si o tom zprávu v novinách
a dál se nikdo o to nestará.
Však dá-li bůh, že někdy na kolenou
vám houpat bude klučina se malý,
pak při vzpomínkách zem tu na vzdálenou
mu doložte, že pospolu jsme stáli,
kde oběsil se kluk ten nezdara
a jámu že už dávno zaorali.“

Na hrobech indiánských

Zem svobodná a přec tu bezpráví,

jak děsnějšího neviděly světy:

zmar každý krok a zločin krvavý,

a každý hles vítězné oslavy

divoký vskřek, jež neznal barbar ani

na zříceninách Říma před sta lety.

Když na vaši si tyran stele šíjí

a do prachu vás šlape poroby,

tu ku poplachu všechny zvony bijí;

když divoch padlých tančí nad hroby,

těch, co mu v hrdlo sami tiskli nůž,

tu divokou je šelmou rudý muž

a děti strašíte tou komedií.

Však tento lid, jenž tisk' vás v náručí,

když po kapkách se krve umučí

a v srdce družné, prosté, otevřené
se jako v posměch olova kus vžene,
ba na hrobech když jeho prokletá
vítězná píseň huronské víc hýká —
toť do pralesů vnikla osvěta
a přec-li kdo, že bezpráví to, říká,
to „lichý útlocit“, to „romantika“!

Leč — budu psát, však lichými ne slovy,
vždyť viděl jsem tu zem jak černý ráj,
s jezery modrými, že azurový
závodit můž' jen s nimi nebes kraj;
a těch se v bezdnu tmavé lesy třpytí
a táhnou v dál, že vrcholný ten lán,
když slunce zář se po něm rozesvítí,
jest jak ten rozvlněný ocean;
a ptáče každém suku na širokém
a zpěv se mísí v každý větru dech,

a z křoví laň velikým zírá okem,

a nohou jako struna tepe mech.

A z pod větvičky dlouhé, tmavostinné

se řeky proudí čisté, křišťálové,

jak slza když se z pod obočí řine.

A vodopády barvě ve duhové

stříbrným pásmem se skalin se lijí

a v květy hází perly dýmantové

a plní lesy šumnou melodií.

A prerie ty dálné bezhranné

s tím pestrem květů plných vůně, svitu

a lesku dýmantů jak v malachitu,

a toto vše, ta krása neobsáhla,

co z ní je tam, kam vaše ruka sáhla?

Kde vigvam stál, tu vaše bezměrá

se líhnou města hladové jak houby,

a v lesích pádná houká sekera

a množí denně vaše dílo zhouby,

a z lesů „plot“ prerii rozřeže,

a po jezerech letí parní šrouby

a v svět roznáší vaše loupeže.

Ba všechno, vše jste sobě osvojili

a k otroctví si skladli pod nohy,

z vás každý svou zve tu neb onu míli,

kde díl má země té syn ubohý?

Kde osvěta nešena temnot robu?

Jej vyštvali jste odsud jako laň,

že nemá místa pro své hlavy mdlobu,

jej „rukou vlídnou“ odvádíte k hrobu

a příští rok jej vyštve vaše zbraň

to pro dolar; ten proklet buď, kdy prací

zaň jedno lidské srdce dokrvácí.

Kde osvěta? tak ptám se ještě jednou.

Já viděl lid ten před vašimi domy,

jak s žebrákovou čekal tváří bédnou

a marně čekal, ven až po něm shlednou

a hodí drobt, jenž padá pod stoly:

a div že srdce při tom nepuklo mi:

syn země té, žebrácké o holi!

Volnost jste sobě zbudovali tady,

evropský otrok zdání o ní nemá,

však střísněnu ji krví vidím všady

dnes, v minulú — a budoucnost je němá.

A buďte volni, všeho ze světa

že z prachu k vám zřít budou otroci

a svítiž vám ta vaše osvěta

jak nové slunce tmavé do noci

a stavte všemu, co je lidské, trony,

že řekne rozum: „Spasili jste nás,“

či srdce lidské nebude se vás

těž jednou ptát: „Kde padlé miliony?

Kde Abela si nechal, Kaine vrahu?“

Kdo za vás odpoví v tom celém vašem blahu,

kdo ze světlé té záře kolem hlavy

vás rudého paprsku hanby zbaví?

Pomník Indianův

Vykopal mu hrob

vedle jezera;

jenom dvě divokých očí

svítí do šera.

Do hrobu mu dal

skrvavený mlat,

aby věděl, kdo ho zabil,

že už také pad’.

Nade hrobem mu

oheň rozdělán:

ať posvítí cestou sobě

v duchů mhlavý stan.

S klády ale vrah

sval se do řeky,

tmou lákejte bludičky ho

s cesty na věky.

Na hrob, bratře, dám

borový ti kmen,

aby běloch nezhanobil

zejtra už tvůj sen.

A když dotkne přec

sekera se jej,

ruku tu po první ráně

vývrat' pochovej.

A kdo rozdělá

doma ohně si,

z uhlů žhavých ať mu rud'och

děti poděsí.

A kdo v stežeň jej

k lodi uchopí,

v tiché noci, vše když dřímá,

loď ať potopí.

A kdo urobí

mrtvému z něj stan,

ať mu ani v hrobě nedá

pokoj Indian.

Zastesknutí

Sirá je, ach, sirá

naše domovina,

již tam ani oko

suché neusíná.

Již se ani hlava

zdráva nepozvedá,

ale ta cizina

také všeho nedá.

Snad se pokoj vrátí,

slza z oka ztratí,

ale domov, domov

nikdo nenavrátí.

Bratřím v dáli

Bratři, milí bratři moji

v dálné rodné domovině,

zápasíte v tuhém boji

a já tčkám po cizině.

Hory, doly obzor kryjí,

tmavé moře mezi námi,

noha bloudí po prerii,

ale duše mezi vámi.

Vzdornát' šíje hor i dolů,

divoce to moře hučí,

ale zvěst o vašem bolu

nepředělí, nepřehlučí.

Černé hory mezi námi,

divoké se moře pění,

ale v srdce zarývá mi

zvěst se vašich utrpení.

Nemyslete, hoši, ale

že tu bídím, chořím v duchu

učím já se lítat dále

také jednou v volném vzduchu.

Učím já se přímit šíji,
kde se dosud právo vidí,
volná srdce ještě bijí,
kde je dosud — šťastných lidí.

Leč kdy byl bych orlem v letu
a vy ptenci za mřížkami,
vrátím se z těch volných světů,
žít anebo umřít s vámi.

Do dále

Má otčino, má drahá otčino,
dražší mi všeho, čemu duše blízká,
čím oko mé kdy slzou zrosíno,
má otčino, mně po tobě se stýská.

Ach stýská, stýská po té tváři milé
jak dítěti se po náruči matky,
z níž vyrvalo se za svévolné chvíle

jdouc za vidinou v jiném světa díle

a se sklamáním chce a nemůž' zpátky.

A bez útěchy bloudí cizí zemí

a nemá nic, než k východu pohled němý

a jen tu noc s tím sněním o domovu

a jen ten vzdech, když probudí se znovu.

O domovino, domovinko v dáli,

kéž vyslovit mi lze, jak toužím zpět,

kéž to, co div že prsa mi nespálí —

leč marně, marně, řeč jest pouhý led,

s nímž prsou žár se spojiv slzu zroní —

ta novou v líc jen vrásku vyzebe

a skane, schne, ty nevíš ani o ní,

a já tu práhnu, hynu bez tebe.

Tobě

Tobě, co s tváří bledou, řetězem kol šíje

na trůnu sedíš v rupy skáceném,

laur strhaný na čele vznešeném,

na něž s pod lauru chmurný stín se lije

co dumný sen o ráji ztraceném;

Tobě, jejížto povzdech, rtové halí

v tak tklivý úsměv, že by zahynul

člověk jen hořem, kdyby nekynul

dál Tobě žít bol v oku neskonalý;

Tobě, jež celá v pohrzení, žalu

mi dražší's tisíckrátě těch, kdo v tém

si vítězný tisknouce diadém

hlavou se v nebi, nohou brodí v kalu,

mi dražší's tisíckrát s tím zdraným šatem,

s tím řetězem, kde slzy — perly stkvoucí,

Ty železem a oni spjati zlatem —

Tobě chví z řader píseň má se vroucí!

Ha píseň, píseň jen? — Při boží hněv!

Uštvali Tě jak laň hon psů a hochů,

vyssáli Tě, jak upír spících krev,

zhyzdili Tě, jak barbar řeckou sochu;

a stupili tě slabou, v bídu sklanou,

že sníh by zkrvavěl nad takou hanou,

a my? — nám stačí vrkající zpěv!

Jsme národ žebráků! — žel duchem víc než tělem,

svým činem na mizině, ač ne řečí.

Ten minul čas, kde sáhalo se k meči,

kde ranou v tvář mluveno s nepřítelem.

Když mrtvý kámen britským hubitelem

z bořícího se loupán Parthenonu,

kleft jako skála, zaplakal co dítě

nám, kde již všemu odzvonili k konu,

jímž nezůstalo ani ve úkrytě

nezhanbené ni upomínky jedné;

u nás, kde člověk ani neusedne

na místě slzou, krví nezvlaženém,

kde kamen ne, kde šlapou srdce živá:

nám ani slzy — nám dost slova bývá,

a žár co zbudí v robu otupělém,

v nás zbabělství se zdusí pod popelem!

Jsme národ žebráků — já také žebrák jsem

a to, co jiní, k nohoum též ti kladu:

vínek to ze slov, rýmem spjatých v řadu,

jen jiní snad co ne: horoucí slzu v něm.

Odvrhni slova má, jen pozvol, matko, prosím,

bych zlíbat směl tvé ztělé řízy lem.

Jsem žebrák, čin nedospěl v srdci mém,

jen slzou, dovol, ať tvé rány zrosím —

odvrhni slova — jen tu slzu vem.

Z irských melodií

I.

Vy pušky máte, my jen holé ruce,

my právo jen, vy máte násilí,

nám titulů se zrádců udílí,

vám za zločin se dává absolve.

Vy pány jste, my schátralou jen luzou,

vám v povel hon jde slepých otroků,

my nadšených jen máme proroků,

my láskou jen, vy bojujete hrůzou.

Vám kyne čest, nám pranýř, úmor, hany,

vám křížky v hrud', nám bodák nebo kříž,

vám k šejdům světlo, k činu nám jen skrýš,

my nic, vy v podpor máte velikány.

Vás v pyramidy kladou, ve Pantheon,

náš do všech uhlů vítr snese prach,

náš pomník Helota je v dějinách,

váš Caesar tam a hrdý Napoleon.

Nuž ať — tu kletbu všichni znají dnové,

že vaše pěst' náš kácí ideál,

však znají též, že vždy zas z prachu vstal

jak „země syn“ kdy čerpal síly nové.

Tak často již nad skrváceným světem

tyranů houkla hymna jásává:

Zasedněm k hodům! Tichát' Varšava —

— ticho hřbitově kostmi na posetém.

Tak často již si budovala tróny

na kupách mrtvol havěď' hýřivá,

kypěla hudba, číše pěnivá

— slzy to horké utlumené stony.

A na posměch krvavým stínům hýká

rouhavé v chrámech: „Pochválen buď bůh“,

však jaký ryk to zahřměl pánům v sluch?

to Rob'spierre, to Harmodia dýka.

Jen tropte dál své krkolomné špásy,

my — také své; snad zas nás porvete;

nech — z naší krve mstitel vykvěte,

čí vítězství však — to dopoví časy.

II.

O bože, bože, ten když svět jsi stvořil,

tak lepý, krásný, k samé určen lásce,

či zamýšlel's jej v lup dát dravé chásce,

či chtěl's, by červ, ježž's stvořil, zas jej bořil?

Což nechtěl's, aby volny světy byly

jak Ty, než čeho v pustém bylo šíru,

či neurčil's jich k svobodnému víru,

nechtěje, aby na řetězích hnily?

Proč trpíš jich, těch rouhačů Tvé vůli:

že's vzduch učinil, sup by volněj létal,

a zem, by tvor Tvůj do prachu se metal,

a oheň, pout by tyrani v něm kuli?

Myšlence jedné koří svět se celý:

To's Ty, — krom Tě kdo dít smí: Já jsem jeden,

jenž vládnout smím, kdo k jiným: K poutám's veden!

Prach prachu: „Modla jsem, ty klaň se!“ — velí?

A přec tak jest — ta muška v každé chvíli

se volná shřívá — kvítek volně vschází,

to ptáče volné píseň pje v mlází

a muž, Tvá chlouba — všechněch bídnejší-li?

Před trónem

Na trůnu sedí král,

kol otroci se plíží v zlatém havu

a před trůnem, do výše mladou hlavu

a spoután na rukou i nohou mladík stál.

„Ty’s můj mi bouřil lid,

ty zpěvem prokletým lil’s v sluchy tyto,

co chci, by na věky jim bylo skryto:

ty’s v dřevěných těch srdcích budil cit!

Ty’s luzu poštvál na můj strážný tém

a znesvětil tak osobu mou svatou,

pak bratry vlastními byl’s vydán s rukou spjatou,

ty’s propad’ životem.“

„„Ty’s propad’ životem; buď dlouho živ náš král!

Ty’s propad’ životem, hosanna králi tobě!

Ty zhyň, živ náš buď král!“““ tak zní to v širé kobě.

Jen mladík tiše stál,

stál s hlavou vznešenou a nohou ve porobě.

„Však líto tvých mi let

a líto, v tvé co lyry dřímá lůně;

ta líp znít bude o stříbrné struně,

než bouřit, líp sny luzné v zrak mi set.

Líp pastevci hrát při Saulově tróně,

než před archou kdes luze tančit v ples;

hraj králi, hraj v mou duši smutek kles’.“

Tak zase král s úsměvem blahosklonně.

„Hraj králi, králi hraj,

hraj králi, zlý mu smutek duši tísní,

hraj králi, truchlou duši zvesel písni,

hraj králi!“ kolem zlatá hýká lāj.

Jen mladík tiše stál

s povrhrou kolem rtů, vznešenou se hlavou

a v ruce zvolněné se zaleskla mu dýka
a stisknul v srdce ji — svou lyru krvavou
s poslední myšlenkou na svatoloupežníka,
jenž lyru znesvětil a korunu si vzal.

Bratři

Dvé bratři bylo, synů matky jedné
rovných si tělem, duší každý jin’;
jeden jak orel na skálu kdy sedne
a druhý orla v jezeru jak stín.

Ten jeden vratnou hnal se v výšinu
s povrhrou hledě na to, co je dole;
ten druhý zas rád bloudil po údole
a ke rtům tisk’ i zvadlou květinu.

Ten jeden tlukot srdce bouřlivý
jen svého znal — ať v tísní jiné je;
ten druhý sotva kdy se usměje,

když pod lístkem se spadlým červík zakříví.

Dvě bratří bylo — orel na skalině

a orla stín v jezera tmavém klíně.

Ten v bouři jenom švihá perutí,

ať snáší dál jej přes zrumené kraje;

druhý se každým vzdechem zarmutí,

jímž srdcí lidských hloubí rozryta je.

A jedné matky přec to děti obě,

jež s dávné výše sklesla v ponížení

a otčímské teď upíc ve porobě

vzhrdu i výš v svém pojí utrpení.

A dětem choré matky zželelo se,

ač oba ved' snad různý pocit k tomu:

ten snad by zmocnil otcova se domu,

ten matce aby přispěl v krutém lose.

Povstali oba proti otčimu

a jeden slovy děti křísí druhé,
vzkříšené vede druhý ku činu,
až uvolněna matka z vazby tuhé.

A první v políbení přitisk' matku,
a dí, že konec na vždy s jejím žalem
a druhý zmocnil otcova se statku,
ten první synem, druhý stal se — králem.

A král si druhé sehnul k úklonu;
jen jeden šíjí v prach si nestele
a král si soudném used' na tronu
a před ním zbujník čeká ortele.

„Bratře, jen slovo tvé a volným's zas,
vždyť jedna, jediná přec krev v nás bije,
ač zasloužená toga hrud' mou kryje
ten purpur neutlumil srdce hlas —
Jen jediné té myšlenky se zhost'

na to, co nestrpím by vzalo změny
jen zapomeň nedávnou minulost
a zapomeň na lid ten zotročený!
Zanech té luzy, srdce, bez citu
jež křičí jen a za úsměvem těká,
již lapíš v jednom zlata zákmitu,
jíž chleb když schází „volnost“ křičí tu
a tam jak pes na vše, co kol jde štěká,
hod' chleba kus a zvolej: Milý jez —
a uvážeš je znova na řetěz!
Zanech té luzy, tam co pádí skoky,
kde jiný dít jí musí: vás co's bolí,
kdos tmou a pouty vaše vodí kroky.
„Být musí jinak“ vstříc mu zahlaholí!
tu žoldněř najatý se zjeví s holí
a na vše strany se to rozutíká,
jen prorok nechán v rukou násilníka.“

„Či nevidíš, jak plazí dnes ti služi,
jichž víc jsem od včera své hřbety ohnulé
jim srdce vzalo zlato otrulé
jich hanbu oblekl jsem v titule —
o bratře, chraň se bezsrdcé té luzy
a setři jen to povrhání s lící
a podej ruky mi — jsme smířeni
a já tě své posadím po pravici
a po mně první budeš v uctění.“ —
„„„Odhod’ ten purpur — ten purpur odhod’, bratře,
té luzy horká krev se na něm pálí,
rozbij ty perly, co tě leskem šálí
a hořky jsou jak slzma, když je natře. —
Zašlap ten diadem, jenž jako zmije
se vine vlasem ti a sevírá
železným kruhem tisícere šíje
a myšlenky jim z mozku užírání!

Zahod' to žezlo, shrot' podnoží tronu,

to žezlo, jež jim hanbu v čelo sází,

ten trůn, jenž jako můra sny je mrazí

a šťastná prsa dusí milionů!

Bud' bratrem jim, ved' bratrským je slovem,

a nehoň v poslušnost je jako zvěř,

bud' bratrem jim a lepším's-li jim svěř,

jak žítí ve světle, ne chřadnout pod okovem.

Že lidmi jsou, je uč, že volnost v nich

a nebude jim třeba proroků

a uč, že není pánů, otroků

a vlastní krev nezradí žádný z nich.

Nelákej k sobě zlatými jich kazy,

nechtěj, by vlastní zločin všeliký

byl lichotnými stlumen pokřiky

a šelma se ti k nohoum nepoplazí.

Sřekni se myšlenky, že v světě chátra,

jíž pánem být kdos moc má jedinu

a já tě k prsoum zase přivinu

a já tě budu věčně ctít — co bratra.“““

Na trůnu sedí král a hlavu kloní

a ruka v křeči v purpur vtíná se

a prsa dmou se v horkém zápase

čelem mrak myšlenek — zář koruny se honí.

A již se smyká koruna pomalu

a již královská toga strhána —

tu zadrnčí jak hromem okna sálu

a před palácem zní to „Hossana!“

A vskočil král, — již svit jen koruny mu s čela hleděl

„Ha, slyšel's ji, tu myšlenku tvé luzy?!

Tvé slovo poslední?“ —

— „„„Já dopověděl!“““

„Ty's děl svůj ortel — odved'te ho sluzi!“

A jedním skokem král seskočil s trónu
a před palácem hřmí to: Král bud' ctěn!
a král se smavě kloní na balkonu;
zas křik — v něm uvnitř tichý domřel sten.

Bitva

Dvě stě tisíc mužů stojí jako skály,
dvě stě tisíc jako mrak se vstříc jim valí.

Dvě stě tisíc mozků v každé straně hoří:
či mrak sdrť skála, či blesk skálu sboří.

Čtyř set tisíc rety ku kletbě se šerí
a jak očmi vlků jedni druhých měří.

Mračivých tu vršků proti sobě dvě je
a na každém vršku jeden král se směje.

A s obou těch vršků sklami pozíráno
a král králi dává tajně dobré ráno.

Tváře ty se mračí, zraky planou záští,
ale ruce tisknou v purpurném se plášti.

Dva králové s vršků pokynuli dlaní,
čtyř set tisíc vzduchem zahučelo zbraní.

Deset tisíc vzduchem zaječelo vzkřiků,
králi aplaudují jako na muziku.

Na tisíce mužů klesá v prachu šeru,
dívají se králi jako na operu.

Na stotísíc mužů druhé v útěk buší,
jeden král se směje: „Dobře jim to sluší.“

Jeden král se směje, výše trůn si staví,
jej král druhý přišed, poklonami slaví.

Na tisíce mužů na pláni se válí,
a dvě králů na zdraví si pije s generaly.

Je malá ta má otčina

Je malá ta má otčina

tak maličká, tak rozrytá,

div neroznesla už ji v svět

ta nepřátelská kopyta.

Vy pyšně na ni hledíte,

jak ubohá je, nevelká,

a mezi vámi místečka

ta chudá nemá popelka.

Jste velcí, slavní, úzký svět

je pro ty vaše hrdiny,

a ona z koutku hledí jen,

jak vy děláte dějiny.

A jen když přes ni pádíte,

dá své vám krve potoky;

oj bože, vždyť vy pány jste

a my jsme jenom otroky.

Však my, ač vámi skupená

sta let nás kryje mohyla,

však my — chci říct — už slzu zas

ta spráhlá země vypila.

Neuměl bych zapomenout

Táhnou mraky ku západu,

kývají mi nad horami

a já hlavu v dlaně kladu. —

„Pojď zas, hochu, pojď zas s námi,

tam bys mohl zapomenout.“

Táhly mraky a já s nimi

přes hory a moře dálné,

letem cestu značily mi

mraky kalné — zraky kalné,

neuměl jsem zapomenout.

Krásno tam za oceanem,

srdce volná, šíje tuhy,

každý svým, jen bůh všech pánem,

krásné jsou ty volné luhy

těm, kdo umí zapomenout.

Stál jsem moře na pokraji,

díval jsem se přes vod pláni.

„A kdy byl bych zde jak v ráji“ —

přece jsem tam neměl stání,

neuměl jsem zapomenout.

Táhněte si ku západu,

mraky, lidé, tažní ptáci,

všech těch vašich u pokladů

naši bídu, naši práci

neuměl bych zapomenout.

Láska

Láska, láska, láska,

važte ji, palte ji, mučte ji

a ona přece v světě zůstane,

svět nevymknete z jejích kolejí.

Láska, láska, láska

vždy znovu v mladém oku zaplane,

vždy mužná krev se za ni vyrosí,

vždy naděj vlije v srdce rozklané.

Láska, láska, láska,

ta o milost se vaši neprosí;

té dokud máme v žilách krůpěji,

ať vítězstvím se někdo honosí,

nuž můžete-li, zmučte, zabte ji!

Život

Tichounce tiše plyne život

jak zrádné moře v odběhu

a lehkověrný, bláhový

je člověk spáč jen na břehu.

Jen časem vlna divoká

mu do snu zašplíchá

a člověk s hrůzou naslýchá

a vzkřikne — vlna utichá — —

spáč klidně usne zas.

A zvolna, kradmo, zlehounka

jej vody obtočí,

jich šum, ta hudba hebounká

jak olovo mu sype na oči — —

Tu zahřmí vlna mohutná

a spáč vyskočí zděšený:

„Oj ten můj život ztracený!!“ —

A vlna se jen zachechtá — —

O bože můj — ta hra je ukrutná.

Písař

Zas již půlnoc zahučela s věží

a on ještě píše, škrτά, číslí,

ruka mdlá a oko zírá s těží,

píše, myslí — písař nic nemyslí.

Psaní, psaní do skonání —

o večeri dnem se hmoží,

v noci píše o snídání

a když chorá hlava přec se složí,

píše ve snu dlouhé účty boží.

Pak to pero ryje jako dýka —

Ted' jen cítí, den proč, noc tak krátká

a ten život přece tak se smýká; —

skrápla slza — škoda posejpátka.

Konečně to pero stranou klade,
v srdci výkřik, ale rty se vzpouzí;
z ticha, z ticha k posteli se krade:
„ať se žena s děckem neprobouzí!“

Osud

I.

Již skor tvá myrta v rozkvětě
a ženich má tě rád,
pojd', vpletu ti ji do vlasů,
již čas se, dcerko, vdát.

Matičko, matko, pro boha,
když už mne chcete vdát,
ten vínek dejte do vlasů
a mne s ním pochovat.

Jen utiš se, má dceruško,
je osud divný hráč

a to ví jenom pán bůh sám,

kde radost dá, kde pláč.

Co od oltáře spolu šli

dnes šestnácte již tomu let,

před nimi stojí mladý muž

a dívka jako jarní květ.

„Hle, dcerko,“ dí máť s úsměvem,

„to náš byl vínek myrtový.“

A co ten úsměv znamená,

jen otec ví — však nepoví.

II.

Již ta má myrta v zahrádce

dozrála do času,

nuž pojd'te, družky, vpleťte mi

ten vínek do vlasů.

Proč, matičko, má pláčete

v ten svatební můj den,

vždyť byl to přec v mém životě

ten nejkrásnější sen.

Já nepláču, má dceruško,

to radostí jen snad,

jen jdi a bůh tě opatruj

tam na sto tisíckrát.

A není tomu rok ni rok,

co klekli spolu k oltáři,

a přes zídku tam volá kdos:

„Hoj vstávej, starý hrobaři!

A vykopej mi jeden hrob

a jeden mému dítěti

a máš-li srdce útrpné,

nech kousek místa pro třetí!“

Anděl smrti

Když s mroucího se skrádá

chvíť žití poslední

jak s prchající hvězdy

svít, právě v přededni,

A člověk v jiných krajích

již bloudit počíná,

tu anděl smrti nad ním

svá křídla rozpíná.

A vlídnou ruku klade

na čelo v mrákotě,

by snilo ještě jednou,

o zašlém životě.

A tíhnou různé snové

tak zvolna, pozvoli

jak pozimkové mlhy

přes svadlé údolí.

Jak pozimkové mlhy

sežloutlé přes trávy

a každý chladnou slzu

na brvách zůstaví.

A jako matka k děcku

se anděl uklání:

„Zda žít chceš ještě dále

tu hračku k zoufání?“

Ta slova jsou jak šelest,

když den se utiší,

z těch, u lože kdo pláčí,

jich nikdo neslyší.

Však mroucí ten je slyší

a dí: „To dostačí“ —

a smrti anděl zvolna

mu oči zatlačí.

Jen usni tiše

Mní člověk velkém na moři

až jej i vlna pokryje

a maják v dáli dohoří,

že v světě cos se poboří,

když jeho loď se rozbije.

Jen usni tiše, příteli,

ni pavučinka nehne se

a jedno srdce pukne-li,

když od tvého se oddělí,

to moře klidně zavře se.

V lese

Na obloze hvězda svítí

a já v tmavém bloudím lese;

jen když suk se pozatřeše,

hvězda se mi v oko třpytí.

Dál a dál v tom nočním plášti

ubírám se do huštiny;

dole suché větve praští,

shora šeré suků stíny

hustší se a hustší řadou

mezi mne a hvězdu kladou.

Dál a dále — prasklo klestí

rozestřené plachou laní.

Tak na dávné zašlé štěstí

srdcem bodne vzpomínání.

Marně však — jen houštím kráčí

laň a klenbu nerozrazí

a ten bol, co v srdci mrazí,

duši k míru nepostačí,
neprotrhne, nerozcelí,
co mne od mé hvězdy dělí.

A přec dál jen v šíl'ném spěchu
táhne mne to ve huštinu...
hvězda shasla větví v stínu
a já hořce pláču v mechu.

Sudná hvězda

Nejprv když políbí
člověka matička,
rozžehne na nebi
hvězdu mu sudička.

To oko nebeské
střeží jej s výšiny,
bez něj mu nepadne
s hlavy vlas jediný.

Někdy však utrhne

do moře hvězda se;

tobě-li patřila,

veta je po spáse.

Do moře, do moře

chtěje neb nechtěje,

musíš ji hledat jít

v divoké peřeje.

Ptáte se, zpět-li dá,

moře co uchvátí?

Já byl tam, věřte mi

nevrátí, nevrátí.

Pojďme spat

Pojďme spat, pojd'me spat,

už nemáme co dělat,

na horách se smráká.

Mlhy táhnou po údolu,

dost již práce, dost již bolu,

mrazný je ten noční chlad

a mne v sen to láká.

Velká tíž, trapná tíž

a já nespál dlouho již

a přec snil tak děsno;

sněním mozek potrháný,

bděním oči vyplakány,

sněním, bděním hlava níž,

až tu příliš těsno.

Spí se to jináče,

když se člověk vypláče,

pookřeje po té velké nouzi

a tam já kde budu v snách,

chod'te mi jen po špičkách,
ať mi nikdo nepláče,
ať mne nikdo ze sna neprobouzí.

O něčem přemýšlím

O něčem přemýšlím, sám nevím, co mi schází,
cos jen jak v stroji když se něco hatí,
vím jen, že mysl do temna se trátí
a tmou čím dál tím víc to v srdci mrazí.

Něčeho vzpomínám, sám nevím, co mne tíží,
tvář jiných, má se potácí tu maně,
vím jen, že oči zakrývám si v dlaně,
a lící se mi horká slza plíží.

Dob štěstí vzpomínat, jež nevrátí se zpět
a nemít nic, po čem už člověk touží
a slyšet chřest jen olovněných let
a nevědět, proč dál se život plouží,

Snad jen to jediné, co ještě zbývá,
ty vzpomínky by spláchla řeka líná —
O něčem přemýšlím a myšlenka to divá
a anděl můj nade mnou ruce spíná.

Jdi spat

Jdi spat, jdi spat má hlavo unavená,
již večer je a srdce míru touží,
již bílé mlhy po pláni se krouží,
nad nimi boží světla roznícena;
než mlhy pohltí ta světla boží,
slož unavená hlavo má se k loži.

Modli se, modli, než odejdeš k spaní,
snů děsivých ať anděl ochrání tě.
Jak mám se modlit, neznám již to ani,
snad naučím se zas tam na úsvitě,
i anděla mi také třeba není,

vždyť žádných snů již v mém nebude snění.

Vysoko hvězdy na obloze planou

a v mysli mé to víc a více hárá,

k nim láká to mou duši potrhanou.

Proč z mlh ta truchlá postava mne kárá?

Tak často's v sen mne uspávala sladko,

proč teď mi spat jít bráníš, stará matko?

Za hory slunce zapadá

Za hory slunce zapadá

a blaze těm, jichž dílo skončeno je,

a v dol už noc se rozkládá

a jako kámen těžké srdce moje.

Proč kráčíš, poutníče, tak z pomála?

Už hlava chorá, nohy zolovněly —

Je noc, je noc, je noc to zoufalá,

rač těžkých snů nás chránit, spasiteli!

U obrazu dítěte

Ty na obraze usmívavé dítě

s tou různou tváří, jasně modrým okem,

jak často rok již proměnil se s rokem,

než zraky moje opět všimly si tě.

Ty dítě mé, jak jsme se rozloučili

a po letech jak zas se shledáváme:

ty usmíváš se ještě — vždy to samé,

však oči mé se pláči naučily.

A srdce bolí, vzpomenu-li na to,

jak tisk' jsem rty k té desce skleněné

a nyní, chvíle tato?

O chladím jen své čelo zžizněné.

Můj příteli, již nejsem, čím jsem býval,

již děckem ne, co bratrem tebe zvalo,

po tobě hravé ručky rozpínalo,

již zvadly sny, jež s tebou kdy jsem sníval,

a líto mi těch mladých, děckých let,

a líto mi, že v světě žádný květ,

jejž neoderval života by přívál.

Já sestárnul, vid', malý příteli,

a divíš se, že to tvůj kamarád?

Však ze srdce ti odpouštím to rád,

vždyť jiní také pozapomněli,

co živi jsou a ty's jen obraz kusý.

Leč přec-li jich a tebe vzpomenu si,

tu div, že bol mi srdce nedělí.

Jich, mužem dost že být mi možno není,

jenž bez bolu by nes' to zapomnění,

a tebe zas, že časů poletem

mi nelze myslí ostat dítětem.

Proč budí člověk z krásného se snění,
proč z temnoty, jež jemu světlem září,
v ten zásvit náš, kde teprv znát co tmění

a tělo musí oslábnout-li v stáří,
proč duši aspoň nelze uchovat
tak věčně mladou, dětinnou a svěží?

A to když bylo člověku dát s těží,
proč neumírá, dokud ještě mlád,
než na sny luzné sněhu napadne,
než bujná mysl v ledy uchladne?

Proč člověk déle ohně duše žije
a s poslední spíš jiskrou nezmírá,
jež vypryskne těch temnot do čira:

to života prostého poesie? —

Či náhradou života tisícletí,
v němž rychleji už srdce nezabije,

za jednu myšlenku, jež mozkem letí,

za jeden sen, v nějž prach nám nezasáhá,

za pocit jen nezpytvaného blaha,

za jeden úsměv, jednu slzu dětí?

Nač popele, když jiskra v něm dohárá —

či život životem, když duše stará?

Však marně, marně — všechno, všechno hyne

a vše ač rád by člověk uchoval,

než čeho zví, je vše, i srdce jiné.

Můj příteli, já mnoho pochoval

a zbylo mi jen trpké vzpomínání

toho, co bylo a co nyní je;

a loďka-li se plavci rozbije,

kdo zazlí mu, že hyne u zoufání? —

Slyš, dítě mé, já strpěl velmi mnoho,

než stala se, čím teď je duše moje,

leč neviň, jako jiní mne jen z toho,
vždyť také já se nerad spouštěl ráje,
vždyť každý nerad ve propast se kácí;
když ale hvězda po hvězdě se ztrácí
a mraky jdou, kdo diví se, že tma je?
Mé hvězdy shasly mou i jiných prací.

Šel v svět jsem hledat, co mi odlákal,
přes dálné moře loďka moje hnána,
do vln jsem hleděl z večera do rána;
leč ptej se plavce, třeba vyplakal
si oči marnou touhou ze dne ke dnu,
zda za tisíc těch perel voda slaná
mu vydá stonulou tam perlu jednu?

A ptej se toho, kdo se v poušť uchýlil,
zda vše nerovnal k svému životu
a neviděl jen samou pustotu,
třeba mu jiní děli: Ty's se mýlil!

A ptej se mne, zdaž leta mi a míle

vrátily to, co jedna vzala chvíle? —

A ptej se mne, proč, co mi ještě zbývá,

té choré duši nepostačí k míru?

Kde jedna hvězda do noci se dívá,

tam víc jen kolem vidět ve tmě čiru.

A mé kol duše, příteli, je temně

a děsí mne, že temněj ještě bude.

Co říkáš tomu? Usmíváš se jemně.

Nuž směj se, směj — já hledím — noc je všude

a hlava klesá v závratném tom víru.

Mé obcenstvo

Mé obcenstvo to je podiva

a poslouchá mi skrytě za mřížkami,

to nejvíc už, kdy v noc se pozdívá,

a jiní myslí, že jsou doma sami.

Mé obecenstvo to mi rozumí,
a nejraděj o vlastním slýchá hoří,
a když to plným valem zašumí,
div aplausem mi prsa nepoboří.

Mé obecenstvo to si vybírá,
a kritisuje také výtečně,
a když mu člověk dlouho skomírá,
dí skepticky: Tak umři konečně!

Nenaříkej

Nenaříkej, že v tom žití
je tak všechno pusté, chladné
a že člověk pro své bytí
nenalezá družby žádné.

Samoten že světem kráčí,
samoten že trpí, hyne
a co jeho srdce zračí,

že necítí žádné jiné.

Hledím k nebi hvězdnatému,

k žitím plné hledím zemi,

hledím k lidských srdcí tému,

což je cizí mezi všemi?

Jsme jak děti jedné matky,

každý svůj a ve své tváři,

však co každý žije, zpátky

z její všechněm líce září.

A kdo svou tvář nezakrývá,

tomu jiných není skryta,

cizím k tomu svět jen bývá,

kdo mu sám nic neposkytá.

U potoka

A nechme toho světa, děvče moje,

pojď, sednem raděj tu si u břehu

a dívat budem se, jak ve běhu

vlnek se hravých lesklé honí roje.

Pojď, sedni si v tom vrby chladném stínu

a budem dívat se, jak mušky tam si hrají,

jak z vody žluté květy vyrůstají,

jak vlašťovky se sklání nad hladinu

a budem snít — U vody usedla si

a na mne upřel zrak se usmívavý,

ku vodě černé shrnuly se vlasy

a uchopil je v náruč potok hravý

a houpá je jak dlouhé vodní řasy,

když vodou zaplynou a v náhlém styku

o kvítek na břehu se zachytily.

„A budem snít — — můj hochu roztomilý,

či neslyšel jsi nikdy o vodníku,

jenž po vodě si rozestírá síť,

či o rusalkách pověst neděsí tě,

jež s večera leknínem hochy vábí

a mrtvé z vod je pouští na úsvitě?

Že nelze být rusalkou takovou!

Leč ze mne, věř, tak krutá nebyla by.“

K své přítisk' její tvář jsem nachovou:

Milenko, chceš být básníkovou chotí?

Nuž, rusalkou mu zcela takovou

bud', o jaké v té báji mluveno ti.

Věčně jej vábí duše krásy květem

a noř se s ním v hluboké tůně citů,

kde tělo hyne — ale ve záchvitu

volným se duše vzhůru nese letem,

jak lesklá z vod se pnoucí bublina,

když na dně hloubi život shasíná.

A vodník? — věř, ta pověst pravdu má-li,

těž otčím nebyl panně uchvácené:

vystavěl palác čisté ze kříšť'ali

a snesl vše jí skvosty drahocenné

co v jezer, řek se klínu ukrývaly.

A palác mít v mé duše hlubině,

kde šperkem vše, co v duši jasné, vřelé,

a snít i tesknit živobyť celé

i radovat se v tiché tišině

nevzrušen nikým v slasti ani bolu

a věčně tak a věčně dlít jen spolu,

a věčně tak se okem v oko dívat

a na vodách když bouře rozhoupá se,

z hloubí si ňader kolébavku zpívat

a kochat se v tvé duše věčné kráse —

či taký vodník ukrutným ti zdá se?

Mé písně

I.

„Nech, můj hochu, těch svých písní!“

ondy milá zašeptala,

když svou bílou něžnou ručkou

v mých se písních probírala.

„Nech těch písní, jsou tak smutny,

ani bych je číst neměla.“

Čtla je přec a v černém oku

rosa se jí pozachvěla.

A já jsem tu rosu slíbal,

ale slib se v píseň mění;

podala mi bílou ručku:

„Zpívej, nejsi k napravení!“

II.

Pohodila vzdorně hlavou:

„Nechci slyšet písně tvoje,

zpíváš o mně neustále,

to mi činí nepokoje.“

Pohodila vzdorně hlavou,

shrnuly se černé vlasy,

vypjalo se bílé čelo,

oči skryly tmavé řasy.

Sáh’ jsem v struny zvučné lyry,

nepěl již jsem o své milé:

zpíval jsem o černé noci,

o hvězdách a luně bílé.

Modli se za mne

Modli se za mne, děvče nevinné!

To modlení ti dosud ještě přáno;

tvým srdcem pusté prázdno nepoznáno,

jež tlumí zachvění i jediné,

kde duše struny vše se rozeznějí,

kde slza, vzdech vše tužby zavine,

jež beze slov se modlí nejvroucněji.

Modli se za mne, děvče nevinné.

Mně nedáno již v nebe vznést se lemy:

tu duši tíží cos jak olovo

každé se věsíc zbožné na slovo,

že sotva vzletne, již se kácí k zemi.

A duše tvá, to v šeru hvězda bílá

a její prosby lesky bezstinné,

jež hvězda volně v nekonečno sílá.

Modli se za mne, děvče nevinné.

O jindy též měl perutí jsem k letu

a vznášel se až k nebes temeni,

aneb co dítě slouchal v nadšení

těm krásným bájím o krásnějším světu;

a jindy též se spjaly ku modlení

na klínu matky ručky dětinné

a teď? — o plakal bych, leč slzí není.

Modli se za mne, děvče nevinné.

Když lid v zápalu zbožném pokleká,

bije se v prsa: „Bůh buď milostivý!“

já vzdorně stojím — ret se v úsměv skříví

— a srdce to jak dýka protéká.

Jsem nevěrec — či kdo té věří báji?

V tom od klekátka cos mi pokyne,

to oči tvé se k nebi upírají —

Modli se za mne, děvče nevinné!

A přec to bolno, kdyby zavřená

byl duch jen zář, jež shaslá, na vždy zmírá

a nebyl hvězdný svit, jenž neumírá,

nech věk již celý hvězda pohřbená;

a přec to bolno být tak bez shledání.

Či ty snad věříš žití na jiné? —

O věř a tvá nech víra mou též chrání —

modli se za mne, děvče nevinné!

A láska má tě neděsí?

Ty's malé ještě poupátko

a já už velký matky syn,

ty slunce teprv, drobátko,

a já už hledám chladný stín.

Ty úsměv jen máš pro ten svět,

já odnaučil již se smát,

já s rozbitým se vracím zpět,

člun tvůj chce teprv v běh se dát.

Ty's ret nahnula v žití mok

a já už často jed v něm ssál.

Ty díš: dřív blaha mnohý rok,

já: mír kéž hned mi pán bůh dal.

Tvé s rosou kalich květinný,

mé srdce číš, v ní lávy var

až rozbije se v střepiny,

zda tebe též nespálí žár?

Ty studánka, já potok z hor,

já chladný muž, ty dítě jsi,

znám svět, ty srdce vlastní skor',

a láska má tě neděsí?

Vždyt' jsem tomu chtěla

Nedívej se, děvče, tak

hluboko mi v oči,

oči mé jak černý vír,

běda, kdo tam vkročí.

V oku mém tak hluboko

divný bol se skrývá

a nebude nikdy zdrav,

kdo se tam zadívá.

A já přec tam hledět chci,

vždyť už nejsem zdráva,

vždyť už moje hlavička

dávno postonává.

A já přec tam hledět chci,

vždyť jsem tomu chtěla,

aby se mi po tobě

duše rozbolela.

Mé drahé E...

Mé drahé, drahé dítě,

ty píšeš, smutno že ti

a že ten čas tak zdlouha,

tak tuze zdlouha letí.

A že jsem návrat slíbil,

až vlašťovky se vrátí

a že tu ještě nejsem

a ony už se tratí.

A večerem co večer

že hledíš v hvězdy klamné

a jedna s výš' kdy letí,

že modlíáš se za mne.

Mé drahé, drahé dítě,

o vím, co snese žele,

kdo miluje tak věrně,

kdo miluje tak vřele.

Mé drahé, drahé dítě,

mně též to srdce ouží,

že se to naše dále

tak v nekonečno dlouží.

A zapláču si také,

když na tě vzpomenu si,

však v srdci cos mi bouří

a dál to jítí musí.

Či pamatuješ na ten

se večer, drahé robě,

kdy děli jsme si, jenom

že nepatříme sobě?

Pod námi v tichu Praha

a hleděli jsme k hradu,

zda slyšela's ten výkřik,

jak jeknul v nočním chladu?

A potřhaně hvězdy

se leskly v řeky toku

a ty's mi tiskla ruku

a slzu měla's v oku.

Ty's tiskla k mé se tváři:

„Já již se upokojím,

bud', hochu, napřed jejich

a potom teprv mojím.“

Jsi dívkou písničkáře,

ten není jako jiní,

tomu myšlenky divné

přečasto čelo stíní.

Tomu myšlenky divné

přečasto letí hlavou

a nesou meteor jak

jej dále ve mlhavou.

A letí, stále letí,
sám neví, kam se nese,
jen když to temno pod ním,
na chvílku rozbleskne se.

U tebe jen co hvězda
u hvězdy letem prodlí —
a v propast-li se skácí,
o modli zaň se, modli!

Loučení

Je pozdní noc, kol mrtvý klid,
na nebi ani hvězdy třpyt,
na nebi tma a v srdci chlad
a v srdci upomínek řad;
tu stojím sám a zdá se mi,
že vzpomínky mi kráčí z hlavy
a halíce se v roucho tmy

jak bludičky se vstříc mi staví.

Ty vzpomínky tak bolny ach,

však jedna z nich ta nejvíc tíží:

má milenka se ke mně blíží,

má milenka mi s bohem dává,

tak bolně, tiše jako v snách,

tak bledá, jak když z hrobu vstává.

Má milá černé vlasy má

a bílé čelo pod nima

a oči pod tím bílým čelem:

kdo patří tam, by umřel želem.

Má milá hořce plakala,

až srděčko jí usedalo,

až srděčko se tlouct jí bálo,

tak usedavě plakala.

Má milá hořce vzdychala,
že radost v světě tak malá
a kdyby byla jen co mák,
přec sezobá ji žalu pták,
a kdyby byla sebe větší,
přec otráví ji ruka něčí,
a kdyby byla duší naší,
přec ze světa ji s duší splaší.

„Šel ode mne jsi do ciziny
a neviděli jsme se ani,
a neřekli jsme sobě ani,
že víc jsme sobě nežli jiní.

A ani jsi mne nepochyloval
a slzu s oka nesceloval
a slovíčkem mne nezradoval,
ani, že zas se vrátíš, slíbil.

A odešel's na moře tůně,
jež vše tak snadno pochovává
a nedali mi říct ti ani,
že hlavička má postonává
a srdcečko mé k smrti stůně.
A nevšimli si toho ani,
že máme se tak tuze rádi
a musíme tak umřít mladí.“
Je pozdní noc, kol mrtvý klid
na nebi ani hvězdy třpyt,
na nebi tma a v srdci tíž,
má milá zniká, mizí již,
má milenka mi s bohem kyne
a srdce mé div nezahyne.

V upomínku

I.

Kdys v plesu dětinném hodila's v líce

přehoušel modravých květů mi vřesu;

mnohý jsem pohodil, zmařil jich více,

ty, co jsem zachoval, k hrobu ti nesu.

Uvadlé, uchřadlé, ruka se třese,

když do těch zmařených nadějí sáhne

uvadlých, uchřadlých, jako když v lese

ponejprv pozimní vítr zatáhne.

A nám jak do jara sever když vrazí

tvůj život ztracený — co po něm zbylo?

Několik vzpomínek — život je zmrazí,

na mžik ta písnička — nic než: „to bylo“.

II.

Když den se schýlí k večeru

a pot si s čela stírám,

tu zavru dvěře za světem

a svůj si otevírám.

A vedle prázdné židle tvé

si sám usedám k stolu

a za chvíli to ožije

a my jsme zase spolu.

A já ti toužím, povídám,

a co by's řekla, hádám,

a naši tichou zábavu

pak sem v ty verše vpřádám.

A já to vím, že planým je

to všechno jenom hraním,

však něčím musí člověk čas

si krátit přede spaním.

III.

To slunce dnes v ten boží svět

tak jasně svítí, hřeje,

já hledím na ně s okna ven

a nevím, co se děje.

A myslím sem a myslím tam

a oko se mi kalí,

a nevím, zdaž to pravda je,

či myšlenky mé lhaly.

Ten bez, kde milá na jaře

jsme sedávali spolu,

tak svěží ještě, zelený,

ni lístek nepad' dolů.

Ta myrta, již jsi vsadila,

už na polo je v kvěťě,

aj toť to naše děťátko

mít štěstí bude v světě.

A ten náš ptáček zpěváček

tak zpívá dnes až milo,

a všechno je tak veselo,

jak tebe když zde bylo.

Ba ještě se ta vlašťovka

kol švihá, v okno dívá

a ty že již jsi uletla

má holubičko sivá?

Ach co tě odsud volalo,

když jsou tu všichni jiní?

Oj to jen venku leto je

a chladno už je v síni.

Tam s našich vínků svatebních

po lístku lístek padá,

to děje se tak na podzim,

vid' má dušenko mladá?

A v síni všechno pusto tak

a židle tvá je prázdná,

oj to už podzim, podzimek

a zima bude mrazná.

A venku bude také tak

a jaro zas přichvátá,

však kdo se tebe dovolá

má holubičko zlatá?

IV.

Žij mi dál v té upomínce,

žij mi dál;

dí, že mrtva jsi, mé dítě,

není pravda, osud mi tě

ještě nevyrval.

Žijem spolu jako dříve,

ve snech — ještě víc,

v každém hnutí, pomyšlení

i v tom jiných zapomnění

ty mi hledíš vstříc.

A když mi ty upomínky

v oko vykypí,

že ti závidím, se zdá mi,

jak se ti tam pod lípami

hezky, klidně spí.

Konečně je všeho boje na časy,

potom teprv, v líp těch stínu

na čerstvou až kleknou hlínu,

ať dí: „Mrtva jsi.“

V.

Odešla's v tu tmavou dálí,

z níž se nikdo nenavráť,

přes tvou hlavu čas se valí,

z klidu už tě neuchvátí.

Ale nad mou hlavou chřastí:

živých svět už mrtvých není,

neboť tam té ve propasti

tam je všeho zapomnění.

A to nejvíc v srdce hryže

a to mi až rozum mizí,

že, co bylo všeho blíže,

teď je ti tak cizí — cizí.

VI.

To byla jako hvězdička,

do pošmurného večera;

jen hvězdkka drobná, maličká,

však vlídná, světla plnička

a moje byla celička,

mé slunce duše do šera.

A přiletěla do šera

a zajiskřila, zakmitla

a potom zase ulítla,
to smrt, ta němá příšera,
mi v náruč svou ji zachytla.

A noc tak tmavá, mráкотná,
tak mráкотná, tak lopotná,
když duše z štěstí procitla.

A kdyby byla k zoufání,
to marné, marné volání.

VII.

Mé štěstí se mi podělo
a já je hledám v pláči;
a lidé chodí s útěchou:
„To už se nezjinačí.“

Aj dobří lidé, zjinačí,
já přec je najdu, věřte mi,
vždyť ono není daleko,

vždyť na sáh jen jest pod zemí.

VIII.

U zídky závěj sněhová

se bělá vysoko

a neví žádný, co sníh ten chladný

co vřelosti tam skrývá hluboko,

tak hluboko!

Nad zídkou vichr lípě se

rve bílém ve vlase

a zdaž to není až k nevěření,

že pokojně tak dřímá se,

tam dole dřímá se?

A v závěj socha polživá

v sloup oči obrací,

proč pod nimi se rozhřívá

ten sníh? — To neví žádný,

jen ten, kdo z něj se vzhůru potácí —

tam dole — žádný.

IX.

Je proud můj život divoký,

jenž skalným břehem kouří,

vše odnese, nic nenese

a bouří jen a bouří.

A tebe, kvítek nejdražší

mi jedním mžikem splavil

a na věkův už na věky

vší radosti mne zbavil.

Já dívám se, já naslouchám,

já volám v dáli mhavou.

„Co uchvátím, to nevrátím,“

jen zní to řekou dravou.

Na břehu stojím podrytém

a hledím, jak to rve se;

a až ten břeh to utrhne,

tam v moři sejdem se.

Nechte mne být

Nechte mne být, vy dobří přátelé;

čím jsem, tím jsem, a jsem-li bídným — ano;

váš úsměv neshladí mi vrásku na čele,

můj žal — jím zábavy vám chvilky neubrání.

Já nikomu jsem z vás neskřivil vlásku,

mne nenávidět nemůž' nikdo z vás,

jen vaši úsměvnou si nechte lásku,

mně bude snáz'.

Já jednu perlu měl, již můj byl život celý,

já sám ji pochoval a teď? — Jí tam je líp'

a vy jste na ni všichni zapomněli,

a o mne brousíte svůj všední, nízký vtip!

Nechte mne být — svou bolest neprodám,

mé perly chvít mi stačí v bledou skrář —

nechte mne být jak uštvanou tu laň,

já chci být sám.

Jen v bol a pláč

Jen v bol a pláč jsme zrozeni

a k radosti jen v letný mžik

a ostatní je divý ryk

anebo hluchost co denní.

A i ten mžik se zaplatí

tím dráž', čím srdci blíže je;

pak pustnou i ty naděje

a hrob jen námi bohatí.

A komu je to k zoufání

jen přiznej si, že tomu tak —

po moři spustlý pluje vrak,

kdo že ho dbá, kdo zachrání!?

Odříkání

Mou duší zas dnes jisker přeletá,

jak meteor když nocí rozprýská se,

a prsoma to zní jak v dávném čase,

když byl jsem poeta.

A tomu dávno již a ze dne ke dni

květ po květu proud žití z mysle dere

a poesie v dál se odebere,

když duše zvšední.

Jen časem slýchám zas těch křídel vání,

a zdá se mi, že kdo se ke mně shýbá

a vzdušným retem v kalný zrak mne líbá,

řka: „Odříkání!“

A pak to vzkypí v bývalé zas síle

a v duši mé se nebe, země pojí,

zlo, dobro v smír a roků trýzeň zhojí

ta jedna chvíle.

A slyším jeden stesk jak světem dýše

a v tom i zoufalý se výkřik ztrácí

orla, jenž s křídlem zlomeným se kácí

s nebeské výše.

Útěcha

Hledíme kalným zrakem lkání

na život jen co trampotu,

jak nesl by jen mrákotu

a nikdy také slunce za ní.

A vážíme jen bolest vlastní

a ne, čím jiné oblaží;

těž naše vzhor šlo závaží,

když jiní byli méně šťastni.

Ba i když ti jsou od nás vzati,

kdož dražší byli nad všecky,

jest bol náš více sobecký:

vždyť želí člověk, sám že trátí.

A bude den, kde naše žití

jak z puklé hrkne nádoby,

a ztichnou naše žaloby

jak děcka pláč ve vlnobití.

Doslov

Já nejsem ani palma z jihu,

jež hlavu koupá v světla zdroji

a znaveného, schváceného,

v sny luzné, v naděj upokojí.

A nejsem ani norská chvoje,

jež ve vichřici vzdorně stojí

a učí ty, jimž srdce puká,

jak vytrvat v tom krutém boji.

A nejsem orel, jehož letem

jich na tisíce v úžas jato,

ni slavík, jenž by lidstvo učil,

jak milovat a zmírat za to.

Já jsem jen prostá česká olše,

jež povyrostla u potoka,

a do měnivých zadívala

se vln jen trochu do hluboka.

A neželela mnohé větve,

když divočeť to proudem spělo —

v mých haluzích to zašumělo,

jen když to tuze zabořelo.

Já jsem jen skřivan z českých polí,

jenž silnými vzlet' perutěmi

a jehož náhle perun boží

i s jeho písni srazil k zemi.

A přijde po mne tisíc jiných —

kéž nouze o ně v Čechách není,

a kéž jim bůh dal lepších písni

a trochu méně utrpení!